

Anlam Bilimin Işığında “Kara” Renk Adlandırılmasına Art Zamanlı Bakış

Öz: Her milletin kültürel mirasında atalarının benzersiz yaşam tarzı, yaşadığı coğrafi çevre, karakteristik dünya görüşleri ve çevredeki gerçekliğin dünya görüşleri tarafından belirlenen kendine özgü arkaik katmanları korunmuştur. Bu geleneksel mirasın bileşenleri, doğası gereği etno-psikolojiktir. Atalarımızın tarihine, sanatına ve edebiyatına kendi damgasını vuran ulusal tanımlayıcı bir kodu temsil eder. Bu kodlar söz konusu ulusun dünyaya baktığı pencere gibidir. Renkler de kültürel mirasın en iyi kodlandığı bilgi havuzlarıdır. Bu nedenle birçok farklı disiplinin konu alanına dâhil olmakla beraber başta halk bilimi, anlam bilimi ve dil bilimi için önemli kaynaklardır. Kara sözcüğü de en eski kaynaklardan itibaren günümüze kadar birçok farklı bağlamda, sıklıkla kullanılan bir sözcüktür. Türk kültür hayatını, anlayışı ve algılayışını bazı yönleriyle gözler önüne seren önemli veriler barındırmaktadır. Bu makalede Türkçenin bilinen en eski kaynakları olan Orhun anıtları ve Yenisey Yazıtları, AY, IB, DLT, KB CC, DK'den günümüze kara sözcüğünün semantik tarihi incelenmiştir. Sözcük, türevleri açısından da zengin çeşitliliğe sahiptir. Bu türevlere ve anlam çeşitliliğine de değinilmiştir. Bir sözcüğün bağlam bağimsal temelde ne kadar geniş anlam alanına ulaşabileceği gözler önüne serilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eski Türkçe, Kara Sözcüğü, Anlam Bilimi, Tarihi Lehçeler.

A Diachronic Look at the Color Naming “Black” Considering Semantics

Abstract: In the cultural heritage of each nation, its own archaic layers have been preserved, determined by the unique lifestyle of their ancestors, geographical environment, characteristic worldviews and worldviews of the surrounding reality. The individual components of this traditional heritage are ethno-psychological in nature. It represents an ethno-descriptive code that left its mark on the history, art and literature of our ancestors. These codes are like the window through which the nation in question looks at the world. Colors are the information pools where cultural heritage is best encoded. Therefore, although they are included in the subject areas of many different disciplines, they are important sources especially for folklore, semantics and linguistics. The word kara “black” is a word that is frequently used in many different contexts, from the oldest sources to the present day. It contains important data revealing some aspects of Turkish cultural life, understanding and perception. In this article, the semantic history of the word kara from the oldest known sources of Turkish, the Orkhon monuments and Yenisey Inscriptions, AY, IB, DLT, KB, CC, DK to the present day, has been examined. The word also has a rich diversity in terms of its derivatives. These derivatives and their diversity of meanings are also mentioned. An attempt has been made to reveal how wide a meaning a word can reach on a context-dependent basis.

Keywords: Old Turkish, Word Kara, Semantics, Historical Turkish Dialects.

TÜRK LÜK BİLİMİ ARAŞTIRMALARI
JOURNAL OF TURKOLOGY RESEARCH
57. SAYI / VOLUME
2025-BAHAR / SPRING

Sorumlu Yazar
Corresponding Author

Dr. H. İbrahim ÖZKAN

Sakarya Uygulamalı Bil. Üni.
Dil Eğitim-Öğretim Uygulama ve
Araştırma Merkezi (SADEM)
hali81duzce@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-3045-2764>
<https://ror.org/01shwhq58>

Gönderim Tarihi
Received
14.12.2024

Kabul Tarihi
Accepted
15.05.2025

Yayın Tarihi
Published
01.06.2025

Atf
Citation
Özkan, H. İbrahim. “Anlam Bilimin Işığında “Kara” Renk Adlandırılmasına Art Zamanlı Bakış.” *Türk Lük Bilimi Araştırmaları*, no. 57, 2025, ss. 119-132.
<https://doi.org/10.17133/tubar.1601532>

MAKALE BİLGİLERİ / INFORMATION	
Anlam Bilimin Işığında “Kara” Renk Adlandırmasına Art Zamanlı Bakış <i>A Diachronic Look at the Color Naming “Black” Considering Semantics</i>	
Makale Türü <i>Type of Article</i>	Araştırma Makalesi <i>Research Article</i>
Yazarların Katkı Düzeyi <i>Contribution Level of Authors</i>	Birinci Yazar: %100 <i>First Author: %100</i>
Etik Kurul Onayı <i>Ethics Committee Approval</i>	Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur. <i>The study does not require ethics committee approval.</i>
Finansal Destek <i>Financial Support</i>	Çalışmada finansal destek alınmamıştır. <i>The study received no financial support.</i>
Çıkar Çatışması <i>Conflict of Interest</i>	Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır. <i>There are no potential conflicts of interest in the study.</i>
Yapay Zekâ Kullanımı <i>Use of Generative AI</i>	Çalışmada yapay zekâ kullanılmamıştır. <i>Artificial intelligence was not used in the study.</i>
Değerlendirme <i>Review</i>	Üç dış hakem, çift taraflı kör hakemlik. <i>Three external referees, double blind.</i>
Benzerlik Taraması <i>Similarity Screening</i>	Dergipark, intihal.net üzerinden yapılmıştır. <i>The screening was done through Dergipark, intihal.net.</i>
Etik Beyan <i>Ethical Statement</i>	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. <i>It is declared that scientific and ethical principles were complied with during the preparation of this study and that all the studies are mentioned in the bibliography.</i>
Etik İhlal Bildirimi <i>Ethical Violation Report</i>	turklukbilimi@gmail.com
Telif Hakkı ve Lisans <i>Copyright and License</i>	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. <i>The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 license.</i>

Giriş

Renk, Türkçe Sözlük'te "cisimler tarafından yansılan ışığın gözde oluşturduğu duyum" olarak açıklanmaktadır (1854). Doğal ışığın gözdeki algılamasının farklı renk tonlarını aksettirmesi gibi kültürel boyutta da renklerin, çok eski kültürlerden beri o kültürde oluşturduğu duyuma göre temel anlamı olan renk anlamının dışında çok farklı anlamlar kazandığı bilinmektedir. İnsan algısal sistemi tarafından işlenen her görsel uyaran renk bilgisi içerir. Birçok araştırmacı, renklerin algılanması ve dilsel kavramsallaştırılmasındaki farklılıklarda etnik kültürün rolünü vurgulamıştır (Wierzbicka 231-291; Madden vd. 90). Çünkü Diller arasındaki farklılık yalnızca seslerde ve işaretlerde değildir aynı zamanda dünya görüşlerindedir (Deutscher 135). Bu durum yönleri ifade eden renk sembolizminde net şekilde görülmektedir. Örneğin Kızılderililerde siyah renk "doğuyu" imlerken Türklerde ve Çinlilerde siyah "kuzeyi" imler (Kononov 159). Bu farklılığın söz konusu ulusların bir şekilde bu rengi farklı algılamasıyla alakalı olduğu açıktır.

Yine farklı bir örnekte dünyanın çoğu kültüründe siyah "yas ve ölüm" gibi olumsuz durumları betimlerken Eski Mısır ve Kuzey Afrika ülkelerinde bu durum tam tersidir. Bu kültürlerde dünyanın ana karanlığı, yani yağmurla şişmiş bulutların verimli toprağın rengi ile bağdaştırılan siyah "dirilişin, bereketin ve filizlenmenin" simgesel rengi olarak kabul edilir. İşte bu farklılıklar kültürün, insanların dünyayı yorumlamasından kaynaklanan bir semboller sistemi olduğunun somut göstergesidir (Fontana 67). Bunun gibi örneklerde görüldüğü üzere renk sembolizmini incelemenin halk sanatının doğasının daha derin anlaşılmasına, kültürel kodlarının deşifre edilmesine katkıda bulunacağı muhakkaktır.

Yukarıdaki örneklerle paralel düşünüldüğünde sözcükler farklı anlamlar kazanabilir, bazı anlamları zaman içerisinde unutulabilir. Daha somut örnekler verecek olursak *erik* adı ilk olarak "erik, kayısı, şeftali" gibi üç farklı meyveye verilen genel bir isim iken (bk. DLT: *tülüg erik* "şeftali", *sarığ erik* "kayısı, zerdali", *kara erik* "kara erik") günümüzde sadece *erik* meyvesini karşılayan anlama daralmıştır (Aksan 181). Aynı şekilde *yol* sözcüğü, "üzerinde yürünen yer" anlamından "metot, yöntem" anlamına genişlemiştir. Yeni buluşların ortaya çıkması, yeni bilgiler kazanılması gibi sebeplerden olaylar arasında veya nesneler arasında yeni ilişkiler kurulması yoluyla olan bu değişimler aynı zamanda dil biliminin alanına giren dil olaylarıdır. Sözcüğün anlam alanlarının komşu alanlarla birleşmesi *genişleme*, tersi durum ise *daralma* olarak adlandırılır (Karaağaç 540). *Kara* renk birimi de bu dil olaylarının yoğun olarak görüldüğü kendine özgü bir sözcüktür.

Yöntem ve Amaç

Dilsel materyallerin geniş anlamları, sözdizimsel özelliklerin ve anlamsal uzantıların birleşimi olarak anlaşılacak bağlamda ortaya çıkar. Renk ise bir nesnenin niteliği olmaktan çok bir algıdır. Bu nedenle sembolize edilmesi istenilen her şeyi sembolize edebilir ve dolayısıyla şaşırtıcı derecede anlam

çeşitliliği barındırma özelliğine sahiptir (Hutchings 55; Shertsl 60-70). Bu çalışmanın çıkış noktasını da *kara* sözcüğünden hareketle Türk dilinde bir sözcüğün ne derece işlevsel ve geniş anlamlı olabileceğini görmek oluşturmıştır. Bu amaçla Köktürk kitabeleri ve Yenisey Yazıtları, AY, IB, DLT, KB, CC, DK gibi tarihî kaynakların metinleri ve dizin verileri taranmıştır. Yeni araştırmaların ışığında *kara* sözcüğünün kullanım şekilleri, hangi bağlamda, hangi eserlerde kayıtlı olduğu ve türevleri kronolojik düzen içerisinde listelenmiştir. Çalışmada, *kara* renk biriminin bağlama dayalı, anlamsal hacmi ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Sözcüğün, Türkçenin bilinen en eski kaynaklarından itibaren semantik tarihi incelenmiş, ardından anlam dairesi günümüz Türkçesinde anlam genişlemesi veya daralması durumları yönünden ET temel alınarak karşılaştırılmaya çalışılmıştır.

1. Kara Sözcüğünün Tarihî Dönemlerdeki Anlamları

Türkçenin bilinen ilk döneminden itibaren takip edilebilen *kara* sözcüğü tüm tarihî ve modern lehçelerde geniş anlam alanlarına yayılmış olarak birçok farklı bağlamda kullanılmaktadır (Doerfer 426- 431). Sözcük ET’den günümüze kadar anlamsal boyutta büyük değişiklikler gösterse de şekil bakımından çok değişiklik göstermemiştir. Örneğin **Az.**, **Trkm.**, **Gag.** > *gara* ; **Özb.** > *kora* şeklinde iken bazı uzak lehçelerde **Çuv.** > *hora* ; **Yak.**, **Hak.** > *hara* şeklindedir (Dibo 167-168).

Metinler ışığında hazırlanan bu çalışmada; ET döneminde sözcüğün 9 farklı anlamda kullanıldığı belirlenmiştir. Söz konusu anlamlar bengü taşlarda “1.yoğun, sayıca çok, 2. *kara*+ *bodun* ikilemesi ile yönetilen halk ve topluluk, 3. kuzey, 4. renk ismi” olmak üzere dört tanedir. Bengü taşların haricinde taş yazılı metinler olan Yeerbek ve Kejilig-Hobu yazıtlarında ilk dört anlama ilaveten “5. ölüm, 6. büyükbaş hayvan, 7. hayvan sürüsü”; Eski Uygur ve Karahanlı metinlerinde ise anlam alanı daha da genişleyerek “8. olumsuz durumlar, 9. yüce güçlü” bağlamlarında kullanılmıştır. Orhun yazıtlarından başlayarak sözcüğün tahlil ve değerlendirmesi şu şekildedir:

(1) çok, yoğun:

Bazı renk adlarının yoğunlaştırıcı fonksiyonda veya pekiştireç olarak kullanıldığı bilinen bir durumdur. Aşağıdaki satırlarda *kan* rengine uygun olarak *kızıl* renk kullanılırken şeffaf olan *ter* için *kara* renk tercih edilmiştir. Şeffaf renge en yakın *ak* kullanımı tercih edilebilecekken siyah renk betimlemesinin kullanılması tesadüfi değildir. Bu yolla okuyucuya bir duygu veya anlam aksettirilmek istenmiştir.

kızıl kanım töküti kara terim yügürt[i]

“Kızıl kanımı akıtarak kara terimi döktürerek.” (T D2)

Bu örnekteki *kara ter* tamlaması için genel görüş *kara* sözcüğünün renk niteleyicisi görevinde olduğudur. Zorluk ve meşakkatin işaretleyicisi olarak *kara* renk birimi kullanılmıştır. (Ercilasun 621; Piltin Ufuk 321; *Orhon-Yeni-*

sey *Tekstteri* 90). Bayraktar’a göre ise *kara* sözcüğünün buradaki anlamı “siyah” değil de Türkiye Türkçesi ağızlarında da kullanımı olan “kıymetli veya çok” anlamında gibi görünmektedir (“Orhon Yazıtlarında...” 124). Türkiye Türkçesi ağızları gibi çağdaş lehçelerin tamamında da görülen “çok” anlamındaki paralel kullanımlar (bk. Kononov 162) Bayraktar’ın görüşünü güçlendirmektedir. Bu sebeple sözcüğe ET dönemi için “çok” anlamının eklenmesi gerekmektedir.

(2) halk, topluluk, çoğunluk:

Kitabelerdeki örnekler *kara* rengin statü bildiren anlamda Türk sosyal hayatında kullanıldığını kanıtlamakta yetersiz görünmekte. Sonraki dönemlerin eserlerinde *ak* ve *kara* renklerin statüyle bağlantılı kullanım örnekleri ET döneminde bu kullanımın başlangıç aşamasında olduğu izlenimi vermektedir. Kara+ bodun ikilemesinin kullanılan sözcüğün anlamı hakkında birçok görüş vardır:

Ḳara Türgiṣ bodunuḡ anta ölürmüş.

“Türgiṣ avam halkını orada öldürmüş.” (KT D40)

Türük ḳara ḳamaḡ bodun anca timiş.

“Türk avam halkı şöyle demiş.” (BK D8)

Ercilasun, *Ḳara Türgiṣ*’deki *kara* sözcüğünün “avam” anlamına gelmediğine, Türgişlerin *Sarı Türgiṣ* ve *Kara Türgiṣ* olarak iki kabileye ayrıldığına dikkat çekerek etnonim olarak kabul eder ve “Kara Türgiṣ” olarak aktarır. Diğer kullanımları “halk kitlesi” olarak aktarmıştır (513-582). Şirin, ayrıcalıklara sahip olan ve özel ünvanlar taşıyanlar dışındaki kişiler yani “avam, halk” olarak aktarır (183/292). Clauson’da (306) temel fiziksel anlamının küçümseme taşıdığı ile ilgili görüş vardır. Nalbant ve Ağca ise yazıtlardaki *kara* (*kamaḡ*) *bodun* eş dizimdeki 7 kullanımı metindeki bağlamları üzerinden ayrıntılı olarak değerlendirir, “talihsiz halk, ayak takımı ve genel halk kitlesi” anlamlarında kullanıldığı sonucuna varır (220-228). Bir önceki anlam alanından gelişip yönetenlerin az sayıda, yönetilen halkın daha çok sayıda olması ile bağdaştırılıp “çok olanlar, çoğunluk” anlamında kullanılmış izlenimi bıraksa da kalabalık bir topluluğun açık arazi üzerinde koyuluk olarak görülmesiyle bağdaştırılıp *kara* sözcüğüyle ifade edilmesi temeline dayandığı ve anlam alanının buradan diğer alanlara genişlediği en kuvvetli görüştür.

(3) kuzey:

Birçok yerleşim yeri ve coğrafi oluşuma renk isimlerinin verildiği örnekler mevcuttur. Siyah renk bu yer isimlerinde yükseklik, büyüklük, derinlik ile bağdaştırılırken bazı örneklerde de coğrafi olarak yön gösterir.

ḳara költe süñüşdüimiz

“Kara Göl’de savaştık.” (KT K2)

çog(a)y kuzin: k(a)ra kum(u)g: ol(u)rur (e)rt(i)m(i)z

“Çogay (dağlarının) kuzeyinde, Karakum’da oturuyor idik.” (T B7)

Yukarıdaki örneklerin ilkinde *ğara köl* tamlamasındaki *kara* sözcüğünü Tekin (*Orhon Yazıtları* 143) “renk” anlamı ile özel ad yapımında görev aldığını düşünerek “Kara Göl” olarak aktarmıştır. Şen de *kök öñ, yaşıł üğüz* örneklerinden yola çıkarak renk bildirdiği görüşündedir (“Eski Türkçede...” 133). Birçok kültürde yönle renk isimlerinin verildiği bilinen bir durumdur (bk. Arslan Erol 397). Yine ET içinde de *kara* sözcüğü, “kuzey” yönünü karşılayan anlamda kullanılır. Buna paralel olarak *Kara Kum, Kara Hoço, Karabalgasun (Ordu Balık), Ötüken* gibi genelde kuzeyde bulunan yerleşim birimlerinin adlarında olduğu gibi *ğara köl* tamlamasındaki *kara* sözcüğünün bu gölün kuzeyde olmasından dolayı verildiği görüşü vardır. Orta Asya şehirleri genellikle *kara* sıfatı almaktadır ve bu şehirlerin hepsi de kuzeyde bulunmaktadır. Hükmüdarların şehirlerine bu adı vermelerinde üstünlük anlamının yanında coğrafi yön anlamı da vardır. Karakum da bu yerleşim birimlerinden biridir. (Pritsak 526). Gabain de “Batı Türkistan’daki üç kum sahasından kuzeydoğuda olanıdır.” şeklinde benzer bir tarif vermektedir (*Renklerin Sembolik Anlamları* 108-113).

(4) siyah renk:

Metinler boyunca sözcüğün renk asıl anlamıyla kullanımı nadirdir. Bütün anlamlar renkten uzaktır. Bu da sözcüğün kökeni ve anlamsal çıkış noktasını tahmin etmeyi güçleştirmektedir.

ğ(a)ra k[işin] “kara samuru” (BK K11)

Yukarıdaki örnekte bir hayvan isminde renk niteleyicisi olarak kullanılmıştır. Farklı tarihî kaynaklarda *kara adıg* “siyah ayı” gibi benzer anlam ve görevde kullanımlar da geçmektedir (Aydın 68/18).

(5) ölüm veya toprak:

Ölüm ile *kara* renk biriminin bağdaştırılması her dönemde karşımıza çıkmaktadır. Bengü taşların haricinde taşa yazılı metinlerden Yenisey yazıtlarının Yeerbek I yazıtının ilk satırında şu çarpıcı örnek kayıtlıdır:

Yëti yëğirmi yaşımta men teñri elimke kara boldum bökmedim yita esni.

“On yedi yaşımda, kutlu yurdumdan ayrıldım (öldüm), doymadım, eyvah! Ne yazık!” (E 147)

Konuşmacı veya yazar tarafından kahramanın ölümü ifade edilirken *kara* sözcüğü yardımcı fiil ile *kara bol-* “ölüm” anlamında kullanılmıştır (Aydın 232). İlgili bir örnek belirlenmiştir, fakat açık bir şekilde “ölüm” anlamını göstermektedir. Aynı şekilde Wilkens (334)’de *ğ(a)ra törösi* “cenaze merasimi” açıklamasıyla da bir madde vardır.

(6) büyükbaş hayvan; (7) hayvan sürüsü:

Bir Türk boyu olan Kümüllerden kalan Kejilig-Hobu yazıtında *örünjüm karam* ifadesi geçmektedir. Malov tarafından “hayvan sürüm” (82/7) anlamında yorumlanan bu ifadeyi Talat Tekin farklı bir okumayla “beyaz ve siyahım (kötü ve iyi şeyler)” olarak aktarmış, yani *kara* sözcüğünü “kötü şeyler” olarak yorumlamıştır (Tekin, “Eski Türk Yazıtlarında...” 234). A. von Gabain’de de “ehlî hayvan” (*Eski Türkçenin Grameri* 278) açıklaması geçmektedir. Caferoğlu’nun *yılkı kara* “hayvan sürüsü” (167) örneğinde sözcüğün anlam alanının genişlediği görülmektedir.

(8) olumsuz durumlar:

Eski Uygur metinlerinde *kara* sözcüğünün durumuna bakıldığında ise IB’de “basit veya sıradan halk” ve AY’de “siyah” temel anlamlarının bengü taşlardaki gibi kullanılmaya devam ettiği görülmektedir:

I. *kara kamağ süsi ögirer*

“Bütün sıradan askerleri seviniyorlar.” (IB 63)

II. *kara önglüg aşlarig aşansun*

“Kara renkli yemekleri yesin.” (AY 362/6-7)

Bu örneklerin dışında *kara* sözcüğü Eski Uygur döneminin çeşitli eserlerinde *kara nomlar erser k(a)ltı tınl(ı)glarig bo tugmak ölmek sansar içinte tegzintürteçi emgeklig tegzinçdin taşkaru idmadaçı igid ezüg atkangular erür*. “Siyah öğretiler ise canlıları bu doğum ölüm samsarası içinde döndürecek ızdıraplı döngüden dışarı çıkarmayacak, göndermeyecek yanlış bağlardır.” (AY 304-305/21-1), *ķara ayıg yolluğ* “kara kötü yolların” (Arat 1991) örneklerinde olduğu gibi olumsuz anlamla bağdaştırıldığı ve *kara kabung öngi teg* “kara yaban arısı rengi gibi” (AY347/16-18), *kara kus* “kartal” (IB 3), *kara küji* “tütsü” (AY 477/11-12), *kara tuz* “siyah tuz” (Şen, *Eski Türklerde Maden İşçiliği* 163) gibi ifadelerde ise yiyecek, hayvan ve kısmen bitki isimleri ile kullanıldığı örnekler görülür (Kaya 60-350; *Irk Bitig* 18-26). *Kidin kara yılan* “kuzeyde kara yılan” örneğinde ise bir yıldız isminde kullanılmıştır (Demirci, “Uygur Metinlerinde Yılan” 546). *ķara yil kelip kemisin tokıp* “kara yel çıkıp gemilerini parçalayıp” (KİP 20) örneğinde yine bir doğa olayı olan fırtına isminde kuvvetlendirme vazifesi ile kullanılmış olup *kap kara tütiün tokımış belgürtir* “kapkara duman sürülmüş (gibi) zuhur ettirir” (Tekin, *Maytrisimit* 172) örneğinde pekiştirme sıfatı görevindedir.

(9) yüce, güçlü:

“Yüce, güçlü, kuvvetli” anlamında ünvan olarak *Kara Han*, *Kara Hakan*, *Kara Kağan*, *Buğra Kara Han* gibi örneklerde şahıs isimleriyle birlikte kullanıldığı bilinmektedir (Pritsak 520; Gömeç 30). Bazı kullanımlarda kuzey sınırının koruyucuları olarak yöneticilere *Qara-qañ* yani “Kuzey Hanı” adının verildiği örnekler olsa da bu anlamın kuzeyde, yani “yukarıda olan” bir başka deyişle “üstün olan” anlamıyla bağdaştırılarak kullanıldığı görüşü daha yaygındır (Erol 394; Gabain, *Renklerin Sembolik Anlamları* 108-113). Bu örneklerden yola çıkarak sözcüğün ET’deki anlamlarına “yüce, güçlü” anlamı

eklenmiştir. Ögel'in ise Sibiryâ halk masallarından ve Ebûlgâzî'nin "Her evde bir Kara Han." sözünden yola çıkarak başka kabileden gelen çocuklara da "meşru olmayan veya sıradan" anlamında Kara Han denildiğini aktardığı bilgisini vermeden geçmemek gerekir (242).

Karahanlılar döneminde KB'de bengü taşlarda olduğu gibi I. "sıradan halk", II. "siyah renk" asıl anlamında kullanılmaya devam eder:

I. *êlin itmiş ötre bayumış kara* (KB 256)

"Devleti düzenlemiş, bu sayede (sıradan) halk zenginleşmiş."

II. *kara tün yaruttuñ yaruk kündüzün.* (KB Ç-22)

"Karanlık geceyi ışıklı gündüz ile aydınlattn."

Eserdeki *Kara baş yağısı kızıl til-turur.* (KB 966) "Kara başın düşmanı kızıl dildir." satırında (10) "kişisel, tek bir kişi" anlamında kullanılmıştır (Oruç Aslan 244-246). *Kara baş* tamlaması *Kalın bod kara baş yoriğlı.* (KB 1618) "Bu insan kılığında dolaşan hizmetli çoktur." örneğinde "hizmetçi" bağlamındadır. Bu kullanımlar modern lehçelerde de sık görülmektedir. *Harâm birle köñlüm kara boldı kir* (KB 6463) "Haramla gönlüm kara kir oldu." gibi örneklerde yardımcı fiil ile kullanımı başlamıştır. Soyut anlama geçişin farklı örneğini *Yüzüñni karartma maña* (KB 639) "Küskün olma bana." cümlesinde (11) "küsmek, gücenmek" anlamında rastlanmaktadır. Hayvan isimlerinde kullanımında *kara kızgun* örneği görülürken ET dönemindeki *kap kara* (KB 76) kullanımı devam etmektedir. *Kalemde kara tamsa altun kelir* "Kalemde mürekkep damlarsa, altın gelir." (KB 2715) örneğinde ise *kara* sözcüğüne yeni bir anlam alanı eklenerek (12) "mürekkep" karşılığında kullanılmıştır.

DLT'deki kullanımlarını incelenecek olursa örneğin bir yüzü tasvir eden şiirde I. "siyah renk" anlamında *kara meñiz kızıl yüz* "parlak yüz ve siyah benikle" satırlarında geçmektedir. DTL'de de birçok kez geçen sözcüğün günümüz modern lehçelerinde aynı şekilde kullanılan *kara yağ* "petrol" kullanımı, *kara itmek* "bir çeşit ekmek" (DLT 444), *kara erik* "kara erik" (DLT 33), ve *karakuş* "kartal" (DLT 144), *kara ot* "boğan otu", *kara kuş yultuz* "Jüpiter" (DLT 443) gibi çeşitli bitki, hayvan ve yıldız isimleriyle birlikte kullanıldığı örneklerle karşılaşılır. Ayrıca *kara orun* "mezar" (DLT 443) ve *kara muş* "kara bela" (DLT 362) gibi kuvvetlendirici görevdeki kullanımların yanında *tönka kara yukuldu* "Elbiseye kara leke bulaştı." (DLT 382) cümlesinde (13) "elbise lekesi" gibi çok çeşitli kullanımlarla anlam alanının genişlediği görülür. KB'deki *karabaş* "hizmetçi" (DLT 443) kullanımı da devam eder. Etnonim olarak *kara bölük*, *kara yağma* isimleri ile toponim olarak *kara yalga* ve Yenisey yazıtlarında da olan *kara seğir* maddeleri geçmektedir.

CC'de *kara [chara]*: "I. kara renk, II. büyükbaş hayvan ve III. mürekkep" anlamında geçmektedir. Eserin içindeki bilmeceler bölümünde *kara ulusga* (CCII 60b/15) "kara ulusa", *kara kula* (CCII 60a/5) "kara köleye" gibi ifadeler vardır. Hayvan isimlerinde VIII. yy. sonrası Türkçenin bütün dönemlerinde tespit edilen genel bir isim olan *kara-kuş [charachus, kara kus]*

"*kartal*" tamlaması CC'de de kullanılmaya devam etmektedir (Karahan 1843). Buna ek olarak *kara küzen* (CCI 43a/11) "kokarca" ve *qara teyin* (CCI 46a/3) "kurşuni sincap" gibi hayvan isimleriyle kullanılan tamlamalar da vardır. Önceki dönemlerde görülen *kara baş*, /-b-/ > /-v-/ değişimi ile *karavas* (CCII 65b/38) "hizmetçi kadın, köle" olarak geçmektedir (Argunşah ve Güner 129-327).

DK'de ise I. renk ve II. ünvan anlamında kullanılmıştır. Çocuğu olmayanın *kara otağ*'da oturması veya esir düşen Uruz'un kâfir tarafından *kara toñuz tamında* "kara domuz damında" tutulması gibi açık şekilde fark edilen olumsuz anlamların yüklendiği görülür (İnan 173). ET'deki *çal-kara kuş* "kartal", *kara salkımlı üzüm* "kara salkımlı üzüm" ifadesi görülmeye devam edilmekle beraber *kara polad*, *kara kaygular*, *kara deniz*, *karaları giyen kızlar* "yas tutmak" gibi kullanımlar da kayıtlıdır (Ergin 77-251). Önemli bir ayrıntı da *kara* sözcüğünün *elbise* ismi ile birlikte DLT'deki gibi "elbise lekesi" anlamında kullanılması ve bunun yanında beden uzvu ile de kullanılarak *yüzi karası* örneğinde (14) "utanma" ek anlamı kazanması ile anlam alanının genişlemeye devam ettiğinin görülmesidir.¹ DK boyları incelendiğinde *kara* sözcüğünün adlaşmış sıfatlar, pekiştirme ve niteleme sıfatları gibi görevlerde ve günümüze yakın derecede, çok çeşitli anlam birlikteliklerinde kullanıldığını görmek mümkündür.

2. Kara Sözcüğünden Türeyen Sözcükler ve Kullanımları

ET döneminden başlayarak bakıldığında birçok türeviyle de karşılaşılan *kara* sözcüğünün türevlerinin de kullanım sıklığı oldukça fazladır. Bunlardan biri bilgisizliği karanlıkla ilişkilendiren *Biligsizlik karañgu üze köñülüm örtülü* (AY 101/16-17) "Ruhum bilgisizlik ve karanlıkla örtülü." ifadesinde geçen *karañgu* > *karañu+luk* > *karanlık* şeklinde gelişen "karanlık" sözcüğüdür. Eren, *karanlık* < *karangu-luk* (210-221), Gülensoy ise < **kara+ñgu+luk* (I, 465b) olarak sözlüklerinde açıklamaktadır. ET'de, Uygur ve Karahanlı Türkçesi metinlerinden itibaren görülmeye başlanmıştır (Clauson 662). Eski Uygurcada *karañgu kararig* "karanlık" şeklinde ikilemeyle de *Kşanti Kılguluk Nom Bitig*'de *kar(a)ñgu kararig tamulardaki* "karanlık cehennemlerdeki" satırlarında geçmektedir² (Wilkens 335).

Sözcük DLT'de *karañkuda karwadı* "karanlıkta yokladı" (470) gibi "karanlık" gerçek anlamda kullanımının yanında *karañku ışık urunç açar* "karanlık işi rüşvet açar" (DLT 441), "yanlış, uygun olmayan" anlamında mecazi kullanım görülür. CC'de ise *hanuz teñ(ri)/nin yariñlıkına köre karañgıdı(r)*

¹ Veya *yüziñni karartma maña* (KB 639) "küsün olma bana" satırları "utanç" olarak aktarılsa daha net kullanımı DK'de denilebilir.

² ET *kara* sözcüğüyle oluşturulan bütün ikilemeler için bk. Şen 2002; Ölmez 2017; Yavuz 2024.

“Yine de Tanrı’nın aydınlığına göre karanlıktır.” (59a/15-16b) satırlarıyla geçmektedir. Oldukça geniş yayılım sahası olan sözcüğün çağdaş lehçelerde benzer şekilde örnekleri vardır (Şçerbak 161-192).

Kara sözcüğünün bir türevi olarak ilk Eski Uygur Türkçesinde görülen “*karar-*“ fiili de vardır: *Tili ağzı y(i)me kararıp* (AY 595/14) “Dili ağzı yine kararıp.” ve *Bulung yingak barça bütürü karartı* (AY 617/8-9) “Her taraf tümüyle karardı.” cümlelerindeki bu fiil, *karar-* < *kara+r-* şeklindedir. “**Kar.** *karar-*, **Har.** *karar-*, **Kıp.** *karar-*, **Çağ.** *karar-*, **Osm.** *karar-*“ şeklinde devam etmektedir (Demirci, *Eski Türkçede Fiiller* 185). Aynı zamanda bu fiilden *kararığ* < *karar-ıg* şeklinde türeyen isim de vardır: *Kamağ karañku kararığ edgü öglü köñüllüğ yaruñuz ertinü meñi birteçi erür* (AY 349/16-18) “Herkes bütün karanlığa iyi düşünceli duygu ışığınız çok sevinç verecektir.”

DLT’de de geçen fiil, *karar-* < *kara ermek* olarak açıklanmıştır (DLT 279). Bu fiilin üzerine fiilden fiil yapım eki olan *-t* ekini alarak *karart-* fiiline dönüşmüş şekli de geçmektedir (DLT 525). Eserde *karanlık*, *karar-*, *karart-* türevlerinin dışında *kara+la-* fiili *ıt karaladı* örneğinde “pislemek, kirletmek”, *karaladı neñni* örneğinde “karalamak, kirletmek” anlamında kullanılmıştır (DLT 480). CC’de *karar-* fiiline *künniñ yarıtı karardı* “güneşin ışığı karardı” (CCI 71b/12) satırında tanık olunur. Bunun yanı sıra *kararak* (CCII 64a/13) “çok kara” ve günümüz çağdaş lehçelerine de kullanımı yayılan *kara* “mürekkep” anlamından *karalık* < *kara+lık* “mürekkep hokkası” şeklinde gelişen türevler de vardır. DK’de de geçen fiil *kâfire göz kararttı* ifadesiyle Türkiye Türkçesindeki “gözünü karartmak” deyiminin ilk kullanımları olmuştur. DK metinleri boyunca da *karacuk çoban*, *karaca çoban* gibi ünvan olarak kullanılan *kara* sözcüğünün türevlerini görmek mümkünken *karaluca men* “yaslı ben” gibi farklı türevlere de rastlanmaktadır (Ergin 77-251).

Günümüz Türkçesinde ise “kuzey, çok, bol, sıradan, alelaide, nitelikte iyilik, nitelikte kötülük, hastalık, ölüm, iftira, kanunsuzluk, büyüklük ve aşırılık” gibi çok çeşitli anlamlar kazanmıştır. Hayvan ve bitki isimlerinde bilimsel terimlerde, atasözlerinde, deyimler ve ikilemelerde kullanıldığı görülmekte, birçok yan ve mecaz kullanım içerisinde farklı anlamlarda kullanılmaktadır: *karaca*, *karalamak*, *karamsar*, *karanlık*, *kararmak*, *karartmak* gibi birçok türevi her alanda kullanılagelmektedir (Bayraktar, “Kara ve Siyah Renk Adları...” 75).

Sonuç

Bu çalışma, *kara* sözcüğünün Türk dilindeki anlamsal yolculuğunu ele alarak onun ne kadar geniş ve çeşitli bir anlam dünyasına sahip olduğunu ortaya koymuştur. Türkçenin bilinen en eski kaynaklarından itibaren kullanılan *kara* sözcüğü, yalnızca bir renk adı olarak kalmamış; çok farklı kavramsal alanlara yayılmıştır: (1) halk, topluluk, çoğunluk; (2) çok, yoğun; (3) kuzey yön; (4) siyah renk; (5) ölüm, toprak; (6) büyükbaş hayvan; (7) hayvan sürüsü, küme; (8) kötü, kötülük, olumsuz durumlar; (9) yüce,

güçlü; (10) şahıs, fert, halktan bir kişi, hizmetçi (11) küsmek, gücenmek; (12) mürekkep; (13) elbise lekesi, kir; (14) utanç

ET döneminde *kara* sözcüğü, bağlamsal olarak yukarıdaki ilk dokuz anlamı içermektedir. Sonraki tarihî dönemlerde farklı anlam alanlarına yayılarak anlamsal hacmi on dört farklı bağlama genişlemiştir. Elde edilen veriler, *kara* sözcüğünün anlam değişimlerinin bir kısmının bağlam bağımlı olduğunu ve her dönemin kültürel, coğrafi ve sosyolojik dinamiklerinden etkilendiğini göstermektedir. Sözcük, zaman içinde genişlemiş, daralmış veya yeni bağlamlara adapte olarak anlam çeşitliliğini artırmıştır. Özellikle ET döneminde ve daha sonrasındaki dönemlerde *kara* sözcüğünün anlamlarının çoğunun renk motivasyonundan yoksun olduğu görülmektedir. Çalışmanın (1), (2), (7), (9) maddelerinde görüldüğü üzere ve SIGTYA da tespit edildiği gibi çoğu anlam başlangıçtaki “çokluk, kitle, sürü” ile birleşir ve soyut anlama kadar “güç, kuvvet” yönünde genişlemeye devam eder. Sözcüğün anlam bilimsel gelişim çizgisinden hareketle çok daha sonra bugünkü modern anlamıyla renk adı olduğu söylenebilir. Tarihî metinlerde nesnenin üstündeki renkle bağlantılı olarak kullanımı çok azdır. “Karanlık” anlamı, ilk anlam olarak kabul edilebilir ve “aydınlık olmayan, ışıksız” anlamsal bileşenini içerir. Çünkü zaten temelde diğer renkler, ana renklerin farklı oranlar hâlinde birbirlerine eklenmesiyle ortaya çıkarken siyah, ışığın yokluğudur.

Halk sanatının ulusal özgünlüğünün oluşmasında ve bu tip renk sembollerinin kodlanmasında en önemli rolü, çevrenin doğal coğrafi koşulları, kültürün maddi ve ekonomik temellerinin gelişimi ve etnik tarihin özellikleriyle belirlenen yaşam tarzı oynar. Renkler, bir ulus tarafından biriktirilen sosyokültürel bilgilerin geniş taşıyıcılarından biridir. Renk adlarının kategorize edilmesinde ve kavramsallaştırılmasında diller arasındaki kalıtım derecesi, karşılaştırılan dillerdeki renk bileşeniyle yeni ifade birimlerinin oluşumunun anlamsal evrimi hakkında fikir verici olabilir. Sözcüğün bağlamsal anlamları ET’den günümüz Türkçesine kadar çok farklı anlam alanlarına taşarak hacmini sürekli genişletmiştir. *Kara* sözlük birimi, geçirdiği anlam bilimsel gelişim ve değişim ile bir sözcüğün anlam evreninin ne derece geniş olabileceğini gözler önüne seren folklor sistemi içinde kendine özgü bir sözcüktür.

KISALTMALAR**AY:** *Altun Yaruk***CC:** Kodes Kumanikus**DK:** *Dede Korkut Kitabı***DLT:** *Divânu Lügâti't-Türk***ET:** Eski Türkçe**IB:** *İrk Bitig***KB:** *Kutadgu Bilig***KİP:** *Kuanşi İm Puser***SIGTYA:** *Sravnitel'no-İstoricheskaya Grammatika Tyurkskikh Yazykov***KAYNAKLAR**

- Aksan, Doğan. “Türk Anlam Bilimine Giriş-Anlam Değişimleri I.” *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, c. 13, 1961, ss. 167-184.
- Arat, Reşit Rahmeti. *Eski Türk Şiiri*. Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991.
- Argunşah, Mustafa, ve Galip Güner. *Codex Cumanicus*. Kesit Yayınları, 2015.
- Arslan Erol, Hülya. *Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine Anlam Değişimleri*. 2002. Çanakkale Onsekiz Mart Ü, Doktora tezi.
- AY: Kaya, Ceval. *Uygurca Altun Yaruk, Giriş, Metin ve Dizin*. TDK Yayınları, 1994.
- Aydın, Erhan. *Sibirya’da Türk İzleri:Yenisey Yazıtları*. Kronik Kitap, 2019.
- Bayraktar, Nesrin. “Kara ve Siyah Renk Adlarının Türkçedeki Kavram ve Anlam Boyutu Üzerine.” *Tömer Dil Dergisi*, no. 126, 2004, ss. 56-77.
- Bayraktar, Nesrin. “Orhon Yazıtlarında Geçen Renk Adlarının Anlam Alanları Üzerine.” Hazırlayan Ülkü Çevik Şavk, 3. *Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu*, 2011, ss. 121-129.
- Caferoğlu, Ahmet. *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. Enderun Kitabevi, 1968.
- Clauson, Gerard. *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*. Oxford, 1972.
- Demirci, Ümit Özgür. “Uygur Metinlerinde Yılan.” *Journal of Turkish Studies*, no. 9, 2014, ss. 541-547.
- Demirci, Ümit Özgür. *Eski Türkçede Fiiller*. Umuttepe Yayınları, 2016.
- Deutscher, Guy. *Through the Language Glass: Why the World Looks Different in Other Languages*. Metropolitan Books, 2010.
- Dıbo, Anna Vladimirovna. *Etimologicheskii Slovar' Tyurkskikh Yazykov. T. 9. Etimologicheskii Slovar' Bazisnoy Leksiki Tyurk-Skikh Yazykov*. Proper Print, 2013.
- DK: Ergin, Muharrem. *Dede Korkut Kitabı I, Giriş - Metin – Faksimile*. Türk Dil Kurumu Yayınları, 1994.
- DLT: Ercilasun, Ahmet Bican, ve Ziyat Akkoyunlu. *Kâşgarlı Mahmud Divânu Lügâti't- Türk Giriş - Metin - Çeviri - Notlar - Dizin*. Türk Dil Kurumu Yayınları, 2015.

- Doerfer, Gerhard. *Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen III*. Wiesbaden, 1967.
- Ercilasun, Ahmet Bican. *Türk Kağanlığı ve Türk Bengü Taşları*. Dergâh Yayınları, 2016.
- Eren, Hasan. *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları, 1999.
- Fontana, Davit. *The Secret Language of Symbols*. Chronicle Books, 1994.
- Gabain, Annamarie. "Vom Sinn Symbolischer Farbenbezeichnung." Çeviren Semih Tezcan, Renklerin Sembolik Anlamları. *DTCF Türkoloji Dergisi*, c. 3, no. 1, 1968, ss. 107-113.
- Gabain, Annemarie. *Alttürkische Grammatik*. Çeviren M. Akalın, *Eski Türkçenin Grammeri*. TDK Yayınları, 2000.
- Gömeç, Saadettin. "Kara Unvanı ve Kara Hanlıların Menşei Üzerine." *History Studies*, 2/2, 2010, 29-33.
- Gülensoy, Tuncer. *Türkiye Türkçesi'ndeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu, 2007.
- Hutchings, John. "Folklore and Symbolism of Green." *Folklore*, no. 108, 1997, ss. 55-63.
- IB: Tekin, Talat. *İrk Bitig Eski Uygurca Fal Kitabı*. Editör Emine Yılmaz ve Nurettin Demir, Öncü Kitabevi, 2004.
- İnan, Abülkadir. *Makaleler ve İncelemeler I*. Türk Dil Kurumu, 1987.
- Karaağaç, Günay. *Türkçenin Dil Bilgisi*. Akçağ Yayınları, 2012.
- Karahan, Akartürk. "Codex Cumanicus'ta Hayvan Adları." *Turkish Studies*, c. 8, no. 1, 2013, ss. 1839-1865.
- KB: Arat, Reşit Rahmeti. *Kutadgu Bilig*. TKAE Yayınları, 1979.
- KİP: Tekin, Şinasi. *Uygurca Metinler I Kuanşi İm Pusar (Ses İşiten İlah)*. Türk Dil Kurumu, 1993.
- Kononov, Andrey Nikolayeviç. "Semantika Tsvetooboznacheniy v Tyurkskikh Yazykakh." *Tyurkologicheskii Sbornik Nauka*, 1975.
- Madden, Thomas James, vd. "Managing Images in Different Cultures: A Cross-National Study of Color Meanings and Preferences." *Journal of International Marketing*, c. 8, no. 4, 2000, ss. 90-107.
- Malov, Sergey Yefimoviç. *Eniseiskaya Pis'mennost' Tyurkov, Teksty I Perevody*. AN SSSR, 1952.
- Nalbant, Vefa, ve Mustafa Ağca. "Kara (Kamag) Bodun İfadesinin Eşdizimlilik Bakımından Bağlam Analizi ve Metinlerarasılığı." Hazırlayan Nergis Biray vd., *Uluslararası Bilge Tonyukuk Sempozyumu*, 2020, ss. 215-228.
- Orhon-Yenisey Tekstleri*, Kırgız SSR İlimder Akademiyası Til cana Adabiyat İnstitutu, Editör S. Kudaybergenov ve S. Sıdıkov, İlim Yayınları, 1982.
- Oruç Aslan, Birsal. "Kutadgu Bilig'de Geçen Kızıl Til ve Kara Baş Kavramlarının Anlamlandırılması." *Prof. Dr. Mehmet Özmen Armağanı*, 2014, ss. 240-246.
- Ögel, Bahaeddin. *Türk Mitolojisi I*. Türk Dil Kurumu Yayınları, 1989.
- Ölmez, Mehmet. "Eski Uygurca İnkilemeler Üzerine." *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, c. 65, no. 2, 2017, ss. 243-311.

- Pilten Ufuk, Şahru. "Anlam ve İşlev Bakımından Orhon Yazıtları'nda Söz Sınırlamaları." *MTAD*, c. 18, no. 3, 2021, ss. 303-324.
- Pritsak, Omeljan. "Kara Türk Yön Sembolizmi Çalışması." Çeviren Elvin Yıldırım, *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, c. 3, no. 6, 2021, ss. 519-532.
- Shertsil Vikentiy Ivanovich. *Nazvaniya Tsvetov i Simvolicheskoye Znachenіye İkh*, Izdatel'stvo V. I. Isayeva, 1884.
- SIGTYA: *Sravnitel'no-İstoricheskaya Grammatika Tyurkskikh Yazıkov. Leksika*. Red. Edhem Tenishev, Nauka, 2001.
- Şçerbak, Aleksandr Mihayloviç. *Tyurksko-Mongolskiye Yazıkoviye Kontaktı v İstorii Mongolskih Yazıkov*. Sankt-Peterburg Ran, 2005.
- Şen, Serkan. "Eski Türkçede Gök ile Yerin Adlandırılışında Renklere Dayalı Deyim Aktarmalarından Yararlanma ve 'Kara' Sözcüğünün Kökeni Üzerine." *İlmi Araştırmalar*, no. 24, 2014, ss. 129-136.
- Şen, Serkan. "Eski Türklerde Maden İşçiliğine Bir Bakış." *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, c. 5, no. 3, 2008, 163-172.
- Şen, Serkan. *Eski Uygur Türkçesinde İkillemeler*. 2002. On Dokuz Mayıs Ü, Yüksek lisans tezi.
- Şirin, Hatice. *Köktürk Ötüken Uygur Kağanlığı Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi*. Kömen Yayınları, 2009.
- Tekin, Talat. "Eski Türk Yazıtlarında Yanlış Yorumlanan Bir Kelime Üzerine." Çeviren Erdem Uçar, *Turkish Studies/Türkoloji Dergisi*, c. 1, no. 2, 2006, ss. 222-235.
- Tekin, Şinasi. *Uygurca Metinler II Maytrisimit Burkancılarn Mehdisi Maiterya ile Buluşma Uygurca İptidai Bir Dram*. Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1976.
- Tekin, Talat. *Orhon Yazıtları*. Türk Dil Kurumu, 1988.
- Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998.
- Wierzbicka, Anna. *Oboznachenіye Tsveta i Universalii Zritel'nogo Vospriyatiya*. Russkiye Slovri, 1996.
- Wilkens, Jens. *Handwörterbuch des Altuigurischen, (Altuigurisch-Deutsch- Türkisch)*. Akademie der Wissenschaften zu Göttingen, 2021.
- Yavuz, Duygu. "Aç Bars Hikâyesine Özgü İkillemeler." *Türklük Bilimi Araştırmaları*, no. 55, 2024, ss. 189-208.